

Бранко С. Ристић¹

Учитељски факултет у Призрену – Лепосавић

О ПЕСМИ ЗА ДЕЦУ

*Од свог порекла и детињства
не може се лако побећи.*

И. Андрић

Сажетак: Прва степеница у животу човека, детињство, одувек је велики изазов за научне расправе и уметничке подухвате. Наука о књижевности познаје неколико мишљења када је у питању начин изражавања у књижевности за децу и када је у питању традиција. У оквиру књижевности за децу, песма за децу има своју аутономност, унутрашњу структуру, садржину, архитектонску грађу, поруку и није у раскораку са песмом за одрасле.

Поезија за децу данас носи у себи нови квалитет у поређењу са класичном – традиционалном поезијом. Књижевност за децу, песма за децу као њен део никада није могла – а то није изводљиво ни данас – да се једноставно категоризује, она то никако својом снагом и природом не дозвољава. Задатак рада је дефинисати проблем књижевности за децу и песме за децу, осветлити трагање за лепом речју у песми за децу и указати на лепоту и значај песме за децу.

Кључне речи: књижевност за децу, песма, унутрашња структура, садржина, аутономност.

1.0. Детињство, као прва степеница у животу човека, одувек је било изазов за научне расправе и уметничке подухвате. Без обзира на то који је то вид уметности био (сликарство, литература, музика, театар итд.), детињство је увек будило инспирацију и нагонило на размишљање. „Ово животно доба код човека пуно је неизмерног богатства свога детињег света, испуњено низом тајни и загонетки, сложеним проблемима а у себи садржи и небројано тема, тако да је човек од најранијих времена почео да га проучава” (Ристић 2006: 27). Оно је данас постало предмет интересовања: педагога, психолога, социолога, етнолога, музиколога итд., потпуну афирмацију и светлост дана угледало и стекло код уметника, а прави израз и откровење доживело код књижевника и у књижевности.

¹ branko.ristic@pr.ac.rs

Књижевност се данас више не оцењује и не процењује оценама које су створене ван књижевних токова нити се на њу гледа само са функционалног аспекта – шта јој је циљ. Такође, ни васпитање нема више ону стереотипну улогу подучавања и обрађивања деце, већ је оно врло важан сегмент у развоју *малих људи*, оно богати дечју личност и на тај начин се изражава и употпуњује. Ако је данашње васпитање достигло такав степен развоја, а немамо разлога да сумњамо у то, закључак нам се сам намеће, сви домети људског ума и руку онда су само на ползу и служе као изазов да се прати и открива све даље и даље. У тим трагањима и откривањима несумњиво главну улогу и на највишем месту стоји књижевност за децу. „Проистекла из подела и спроведене према блискости корисницима сродних афинитета, који се одвајају од афинитета одраслих, књижевност за децу има своје несумњиво место у општој књижевности. Њен однос према књижевној речи у целини посматра се као однос света детињства према свету одраслих” (Петровић 2011: 7).

Важност и улога књижевности у васпитању и образовању деце није ништа ново. О улози књижевности у васпитању деце размишљали су и говорили још Платон, Аристотел, Епикур и Квинтилијан. Наука о књижевности данас познаје неколико мишљења када је у питању начин изражавања у књижевности за децу и када је у питању традиција. Једна група истраживача мишљења је да књижевност за децу своје корене има још у дечјем фолклору; друга група истраживача вели да ова литература има своје прве изданке од самог рађања писаних речи, још пре старих Грка; а трећа група истраживача тврди да и у дечјем фолклору и предантичком добу има неких трагова литературе за децу, али да је она пун свој кредибилитет и стилске назнаке добила тек у деветнаестом веку и то у перу браће Грим, Пушкина, Луиса Керола, Андерсена и Шарла Пероа. Шта све ово значи? Значи следеће: да је прва група прозних текстова о народном пореклу књижевности за децу; друга група заступа тезу о митолошком пореклу литературе за децу; а трећа група се делимично слаже и са тезама о народном и са тезом о митолошком пореклу ове литературе, али истиче да је она свој прави израз добила тек у деветнаестом веку и да се тек у том времену издвојила као посебна књижевна врста. „Међутим, сви су сагласни да је књижевност за децу и младе један естетско и васпитно-образовни спецификум. Са једне стране, то је легитимна књижевност; са друге стране, легитимни су и неки други њени задаци, са којима партиципира у васпитно-образовном процесу и тиме се одређује као књижевна посебност!” (Друговац 1996: 7–8).

1.1. Већ се у самом наслову може видети да у овом тренутку феномен песме за децу није толико актуелан као у прошлости: она није више непознаница истраживачима „као могућност доношења аргументованих тврдњи или као нужност да је доказујемо ради њеног признавања и прихватања” (Данојлић 1976: 125).

Јасно је да песма за децу има своју аутономност, њена унутрашња структура, садржина, архитектонска грађа и порука коју носи није у

раскораку са песмом за одрасле. Ове особине које песма намењена деци у садашњем времену поседује засигурно су јој помогле да стекне место које данас има и које јој с правом и припада. За овакав статус песма за децу изборила се негде крајем педесетих, почетком шездесетих година, када је иза себе оставила раније традиционално-дидактичке оквири и тиме понела епитет да је песма особеног *света*, а непедagoшке поруке којима је непотребно била оптерећена остале су само у наслеђе књижевној историји.

Ако бисмо данас покушали озбиљније да приступимо песни за децу и покажемо наш лични став према њој, не смемо никако запоставити димензију традиције коју она у себи носи (свакако овде се не претендује на дидактичко-педagoшку димензију или идејну поруку). Зацело, циљ нам је да истакнемо да је песма за децу у прошлости била у „врло уским теоријским оквирима“ (Друговац 1996: 42). У погледу теме, мотива, сижеа, па чак и форме, песма за децу у том времену је на врло ниском степену развоја. Основна идеја песме намењеној деци била је: да подучи, просвети, да да моралну поуку а све у циљу сазнања. У то време поезијом за децу, нажалост, бавили су се неталентовани песници или боље речено, како су их тада називали, *сочинитељи*. Али ако бисмо хтели ближе да кажемо и одредимо шта је песма за децу, незаобилазно нам се намеће Милована Данојлића расправа о песни за децу: „Тренутак у коме песма презре сваку конвенцију себе саме, тренутак у коме дезертира из литерарне праксе као свесне и намерне делатности, тренутак у коме изигра све одлике себе као жанра, кад јој се сопствена наивност, безазленост и спонтаност учине лепшим од свих далеких места до којих би могла допрети, дакле до будућности саме, тренутак је настанка дечје песме. То је песма која је разбила све своје оквири па, заоставши далеко од свог коначног уобличења, остала на изворности и свежини емоције а дилему овај или онај свет решила у корист овог света“ (Данојлић 1976: 125).

Ова дефиниција песме за децу М. Данојлића могла би бити прихватљива само под једним условом, а то је да нема намеру вредновања већ описивања, што чини се није увек случај. Песма за децу, ако је искрена и из срца испевана, у себи носи спонтаност у реакцији на време. Њој, као свевременској категорији доступан је и дохватљив мотив времена. Али, ова врста поезије нема у себи дубинску психологију додира и замршене путеве разума: она импулсе времена осећа, брзо препознаје и разоткрива и у свој свет игре уноси неке нове моделе и варијанте, а своју детињску безазленост, веровање и чуђење задржава.

Чуђење деце у свакодневном животу није тамни вилајет свакодневице и света: њихово чуђење води у сазнавање, она на тај начин откривају нове димензије игре и животне радости. Све што им модерни свет сервира они у свом дечјем оку сложе, бистрим умом и интуицијом преломе и веровањем у живот сложен по њиховом плану. Песма намењена и написана за децу има изузетно велику снагу да може да избрише негативна осећања света. Модернитети песме за децу јесу дечји став и поглед на опасне и страшне ствари и њихова детронизација. Иако у

себи ова врста поезије носи природну радост и весеље због живота, она се несумњиво врло често игра око врућих и опасних места и горућих питања времена које живот намеће. Многа животна начела, која се временом се претворе у догму, кад се довитљивошћу неког песника за децу нађу у песми, изгубе се и бивају преплављена слободом исте песме.

Данашња песма за децу пре свега, ако је права и уметнички зрела и вредна, она без сумње у себи носи естетске особине и особине вредне поштовања, а то је њена: демитологизација историје, релативисање морала, сликање *наличја* овдашњег савременог света, социјално бунтовништво, растерећење истина, ноншалантна необавезност – све ово напред наведено није никакав систем песника за децу, то је једноставно игра песника овог нашег времена.

Али управо је та игра песника модерност која је у складу са природом песме за децу и дефинитивни раскид са поезијом која је у себи носила предилекције педагогије, и чија је песничка духовитост рађана у неким уздама лојалности.

Ово је *други свет* или боље речено *други живот* у који је ушла песма за децу. Раскидање са традицијом у природи је њеног бића. Данашња песма за децу одбацила је песме које нуде спремљене моделе који су настали намештањем неких школско-педагошких манира. Песма за децу настала и испевана данас у нашем времену у центар схватања ставља пре свега веру детета.

„Дечја песма не зна за пораз. Она живи амплитудама између весеља и смеха и готово да не познаје антиномије света који је изгубио природне везе са својим сопственим детињством” (Група аутора 1970: 43).

Врло је интересантна и данас актуелна својим запажањима и дефиниција Боре Ћосића, која гласи: „Дечја поезија данас – чудачки тај спрег музике, финог бесмисла, блиставе комбинаторике, праскаве и стално одржаване културне температуре, деструктивно збуњујућа, неуобичајена, свим својим правим дометом стално и дубоко ирационална, на средокраћу између јаве и нејаве, сна и несна, умља и безумља, јединственој равни змајевске шалозбиљности, „правог” и патвореног, „истинитог” и вештачког, цело то сјајно позориште које стварности одузима глупаве позлате и патетична значења додајући јој заузврат чичак, смешно славље и грохот једне артифицијелне, измаштане ничије земље – излази свом ширином из дефиниција и оквира дечје поезије јуче, литерарне узгредице, међупосла и нижеразредне дисциплине, привлачно симпатичне али недовољно значајне и зато приказане. Отуда непроцењиве вредности револуције коју су починили савремени дечји писци” (Ћосић 1965: 7). Данашњи савремени творци поезије за најмлађе не робују *обавезној мелодиозности* језичким изразом који је потпуно нов; успело им је да оставе заувек стереотипне фразе, а изабраним темама и новим садржајима потпуно су демитологизирали врло строгу дидактичку поезију и на тај начин створили нову и за дете привлачну хуморну поезију (очит пример је у српској књижевности за

децу јесу писци попут: Вуча, Радовића, Антића, Ршумовића, Ерића, Трифуновића Стојковића, Ђорђевића, Алексића, Стевановића, Одаловића...), којој се дете радује и искрено смеје, а уједно се тим искреним смехом и радошћу и васпитава, изграђује свој „критички однос према ирационалним ситуацијама” (Животић 1976: 18).

Поезија за децу је својом чаролијом неконвенционалности, бриљантном језичком комбинаториком, топлом нарацијом и искреношћу засигурно обезбедила високо место под књижевним сунцем.

Данашња поезија за децу зрачи новим квалитетом у поређењу са класичном – традиционалном поезијом. Ова поезија се истиче и на тај начин издваја својом формом и садржином. У данашњој савременој поезији за најмлађе дете се игра и свет и живот доживљава том игром из које зраче велика радост и нада. Песма за децу никада није могла – а то ни данас није изводљиво – да се стави у неку јединствену категоризацију, она то својом природом и снагом једноставно не дозвољава.

ЛИТЕРАТУРА

Група аутора (1970): *Дечија књижевност – шта је то?*, Змајеве дечије игре, Нови Сад: Културни центар.

Данојлић, Милован (1967): *Лирске расправе*, Нови Сад: Матица српска.

Данојлић, Милован (1976): *Наивна песма*, Београд: Нолит.

Друговац, Миодраг (1996): *Македонска књижевност за деца и младина*, Скопје: Детска радост.

Животић, Радомир (1976): *Стазама детињства*, Крушевац: Багдала.

Марјановић, Воја (1979): *Лице и наличје дечје књижевности*, Крушевац: Багдала.

Милинковић, Миомир (2014): *Историја српске књижевности за децу и младе*, Београд: Bookland.

Петровић, Тихомир (2011): *Увод у књижевност за децу*, Нови Сад: Змајеве дечје игре.

Бранко, Ристић (2006): *Рецепција књижевности за децу*, Краљево: Libro comrani.

Ђосић, Бора (1965): (избор, редакција и предговор), *Дечја поезија српска*, Нови Сад – Београд: Матица српска – СКЗ.

ABOUT A POEM FOR CHILDREN

Summary: *The first step in a person's life, childhood, has always been a great challenge for scientific discussions and artistic endeavors. The science of literature knows several opinions when it comes to the way of expression in children's literature and when it comes to tradition. Within children's literature, a children's song has its own autonomy, internal structure, content, architectural structure, message and is not at odds with an adult song. Poses for children today carry a new quality compared to classical - traditional poetry. Children's literature, children's songs as a part of it could never, and it is not feasible even today to be simply categorized, it does not allow that with its strength and nature. The task of the paper is to define the problem of children's literature and children's songs, to shed light on the search for a beautiful word in children's songs and to point out the beauty and significance of children's songs.*

Key words: *children's literature, poem, internal structure, content, autonomy.*